

mr Th. L. van der Veen

Het Provinciale Gerechtshof te Arnhem (1838-1876)

Regelmatig heeft de heer Van der Veen gepubliceerd over de geschiedenis van het recht in Zutphen. De rechtbanken functioneerden vroeger anders dan nu, kenden soms een ander ressort, verdwenen, werden weer ingesteld, etc. Het is goed dat dat zo nu en dan op papier gezet wordt.

In onderstaand artikel gaat het over een provinciaal gerechtshof dat voor Zutphen van betekenis was. Het lijkt niet specifiek Zutphens te zijn, maar wie de rechtsgang in de 19e eeuw wil kennen, zal niet om de historie van het recht in de provincie heen kunnen.

Kort en bondig volgt hier een relaas, ontleend aan de pennevruchten van de griffier van het provinciaal gerechtshof, mr F. Feith.

Mede als gevolg van de afscheiding van België werd in 1838 in Nederland de gehele rechterlijke organisatie gewijzigd. Daarnaast werden ook vier nieuwe nationale wetboeken ingevoerd. Dat waren: het Burgerlijk Wetboek en de Wetboeken van Koophandel, van Burgerlijke Rechtsvordering en van Strafvordering.

In de provinciehoofdstad Arnhem werd een provinciaal gerechtshof ingesteld, waaronder enkele rechtbanken ressorteerden, waaronder de arrondissementsrechtbank te Zutphen.

Dit hof was ook voor Zutphen van belang.¹ In het *Weekblad voor het Regt* no. 3951 dat in het jaar 1876 verscheen, werd een artikel gepubliceerd van de griffier van dat hof mr F. Feith, waarin hij verslag doet van de werkzaamheden van dat gerecht waarvan hij 33 jaar getuige was geweest. Dat verslag was ontleend aan een artikel in de *Arnhemsche Courant*. Uit dat verslag trokken onderstaande feiten mijn aandacht:

1. Productie

Gedurende de ruim 37 jaar dat dit hof functioneerde werden per jaar gemiddeld 65 zaken in hoger beroep behandeld. Dat hof werd in 1876 opgeheven en vervangen

door een gerechtshof dat in twee provincies - Gelderland en Overijssel - competentie kreeg. Het aantal civiele zaken die in hoger beroep werden behandeld bedroeg op jaarbasis slechts 23, wat neerkomt op nog niet één zaak per twee weken. Voor verzoekschrift-procedures was het jaargemiddelde ook 23, waarbij men moet bedenken dat in deze rekestes dikwijls enkel de handtekening van de president nodig was om een (of andere) machtiging te verlenen. Met dat werk was dus niet veel tijd gemoeid.

De conclusie van mr. Feith was dan ook dat het hof niet met te veel zaken werd overladen en dat vermindering van het aantal gerechtshoven - in 1876 waren dat er elf - zeer wenselijk was.

Welnu, in dat jaar werd het aantal gerechtshoven in Nederland tot vijf teruggebracht. Bij de installatie van deze vijf hoven merkte de president van de Hoge Raad nog op, dat er misschien wel met drie in plaats van met vijf had kunnen worden volstaan.

2. Afschaffing van de doodstraf en van lijfstraffen

Mr. Feith signaleerde dat de vrees van sommigen dat de wetten die de dood- en

de lijfstraffen lieten vervallen, nadelig zouden werken, niet werd bewaarheid. Evenmin heeft het minder toepassen van tuchthuisstraf en het meer aanvaarden van verzachtende omstandigheden alsmede het niet toepassen van eenzame opsluiting een nadelige invloed gehad op het plegen van misdaden.

3. Soorten van criminaliteit

De auteur stelde ook vast, dat sommige misdaden die het provinciale hof in het begin (vanaf 1838) moest berechten in de laatste jaren van het bestaan van het hof vóór 1876 nagenoeg geheel waren verdwenen. Hij dacht daarbij aan het "leggen van brandbrieven" (brieven waarin met brandstichting of moord wordt bedreigd, tenzij geld aan de afzender wordt verstrekt), die destijds de schrik voor de landbouwers vormde. Hij doelde ook op de zware, door een groep van personen, gepleegde diefstallen waarbij zij maskers voor hun gezicht droegen of hun gezichten hadden zwart gemaakt. Deze diefstallen gingen dikwijls met moord gepaard. Soms leek bij het plegen van misdrijven een soort epidemie te heersen, vooral bij doodslag, brandstichting, verkrachting en gewelddadige aanranding van de eerbaarheid. Werd eenmaal een dergelijke zaak bij het hof aangebracht, dan volgden al spoedig meerder soortgelijke zaken. Als de besmetting was uitgewoed, kwam er weer een ander soort misdrijf aan de orde.

4. Recidivisten

De griffier kon ook vaststellen dat iedere misdadiger zijn eigen vak had. Zo maakte een koedief zich bij herhaling schuldig aan het stelen van een koe, een brandstichter aan het stichten van brand. Een dief die met valse sleutels werkte, zou bij een volgende diefstal weer sleutels gebruiken.

5. Hongersnood

Door hongersnood nam in 1846 het aantal diefstallen toe, nadat de aardappel-

oogst in dat jaar geheel was mislukt. De mensen leden als gevolg daarvan gebrek. Toen moest het hof 119 criminele zaken behandelen, terwijl het jaargemiddelde 65 bedroeg.

6. Ronselaars voor militaire dienst in Indië

In de laatste jaren dat het hof bestond moesten opmerkelijk veel strafzaken worden berecht van personen die in Harderwijk een contract tekenden voor militaire dienst in Indië. Daarbij kwam het voor dat mannen door ronselaars werden misleid en soms onder een valse naam in dienst traden maar niet kwamen opdagen. Hierbij werd soms een vervolging wegens desertie ingesteld.

Noot

1. Zo bevestigde het Provinciaal Gerechtshof te Arnhem in een arrest van 27 december 1855 een vonnis van de Rechtbank te Zutphen, gedateerd 21 december 1854, waarin werd bepaald ten aanzien van een vrouw (op huwelijksvoorwaarden getrouwd) die haar huis en echtgenoot had verlaten:
a) dat zij werd veroordeeld tot haar echtgenoot in de echtelijke woning terug te keren en met hem samen te wonen;
b) dat zij de in de huwelijksvoorwaarden omschreven en niet (meer) in de gemeenschappelijke woning aanwezige goederen aldaar moest leveren en onder het beheer van de echtgenoot moest stellen.
(*Weekblad van de Recht 10 april 1856, no. 1737*).